

מדינת ישראל
משרד החינוך

א. סוג הבחינה: בגרות לבתי ספר על-יסודיים
ב. בגרות לנבחנים אקסטרניים
מועד הבחינה: חורף תשע"ה, 2015
מספר השאלון: 904441
לנבחנים אקסטרניים — 05
נספח: תכנית הלימודים (לשאלון 05 בלבד)

ספרות עברית וכללית

2 יחידות לימוד

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שלוש שעות.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה חמישה פרקים.

פרק ראשון — סיפור קצר

פרק שני — דרמה

פרק שלישי — רומאן ונובלה

פרק רביעי — שירה (שירת ימי-הביניים, שירת ביאליק, שירת המאה ה-20)

פרק חמישי — שיר שלא נלמד

משלושת הפרקים הראשונים יש לבחור בשני פרקים, ולענות על השאלות לפי ההוראות בכל פרק (לכל פרק — 28 נקודות).

הפרק הרביעי (שירה — 28 נקודות) והפרק החמישי (שיר שלא נלמד — 16 נקודות) הם חובה. עליך לענות על השאלות שבהם לפי ההוראות בכל פרק.

ג. חומר עזר מותר בשימוש: (1) לנבחנים אינטרניים: רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו.

(2) לנבחנים אקסטרניים: תכנית הלימודים המצורפת.

ד. הוראות מיוחדות: (1) רשום בראש כל תשובה את מספר הפרק ואת מספר השאלה

שבחרת להשיב עליה.

(2) לנבחנים אינטרניים: חובה לצרף למחברת הבחינה את רשימת

היצירות שנלמדו.

(3) אין להדגים באמצעות אותה יצירה בתשובות שונות.

(4) שים לב לכתב, לכתיב, לפיסוק ולכללי הדקדוק.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיפוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיפוטה" בראש כל עמוד טיפוטה. רישום טיפוטה כלשהו על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

ה ש א ל ו ת

פרק ראשון – סיפור קצר

אם בחרת בפרק זה, עליך לענות על שתיים מן השאלות 1-3 (לכל שאלה – 14 נקודות).

סיפורים קצרים מאת עגנון

1. מערכות יחסים רבות בסיפורים של עגנון מתאפיינות בניגודים, כמו כוח מול חולשה, החלטיות מול הססנות, עצמאות מול תלות.
תאר כיצד ניגודים כאלה באים לידי ביטוי במערכת יחסים בין גבר לאישה או במערכת יחסים בין מבוגר לילד בסיפור קצר מאת עגנון שלמדת.
האם חל שינוי ביחסים אלה במהלך הסיפור? הסבר והדגם את דברייך.
2. סיפורים עבריים (בלי סיפורי עגנון) וסיפורים מתורגמים (בלי "איש זקן מאוד עם כנפיים עצומות")
תאר התרחשות מרכזית בסיפור קצר שלמדת, וכתוב באיזה שלב בעלילת הסיפור היא התרחשה.
הסבר את התרומה של התרחשות זו לבניית המשמעות של הסיפור.
3. "איש זקן מאוד עם כנפיים עצומות" / גבריאל גרסיה מארקס
תאר את הופעתו של "האיש הזקן מאוד עם הכנפיים העצומות" ואת הרקע להופעה זו בפתיחת הסיפור, ותאר את הסתלקותו בסיום הסיפור.
הסבר את תרומתם של תיאורים אלה לבניית משמעות הסיפור.

פרק שני – דרמה

אם בחרת בפרק זה, עליך לענות על אחת מן השאלות 4-9 (28 נקודות).

טרגדיות של סופוקלס: "אנטיגונה", "אדיפוס המלך" וטרגדיות של שקספיר: "המלט", "המלך ליר", "מקבת", "אותלו"

4. בחר בשני דיאלוגים / מונולוגים מן הטרגדיה שלמדת (שני מונולוגים או שני דיאלוגים או מונולוג ודיאלוג).

תאר כל אחד מהם, והסבר את תרומתו להבנת המשמעות של העלילה הטרגית.

טרגדיות של סופוקלס: "אנטיגונה" (בתרגום ט' כרמי), "אדיפוס המלך"

"אנטיגונה"

5. לפניך נימוקים אחדים של אנטיגונה להחלטתה לקבור את פולינקס למרות הצו של קריאון לאסור את הקבורה.

קרא אותם, וענה על השאלה שאחריהם.

"כי חטאי קדוש"

"חלקי באהבה – לא פאיבה"

"כי התקפה קשה ממוות"

"עצמי ובשרי הוא, אחי"

הסבר נימוקים אלה, וכתוב מה אפשר ללמוד מהם על דמותה של אנטיגונה.

הבא מן הטרגדיה נימוקים של דמות אחרת לאיסור לקבור את פולינקס.

"אדיפוס המלך"

6. על פי ש' דיקמן הבעיה היסודית בטרגדיה "אדיפוס המלך" היא זו:

מה עדיף, החיים בלי ידיעת האמת או גילוי האמת המוביל לידי אסון?

הסבר כיצד בעיה זו באה לידי ביטוי בהתנהגותן ובדבריהן של שתיים מן הדמויות בטרגדיה.

טרגדיות של שקספיר: "המלט", "המלך ליר", "מקבת", "אותלו"

7. שחיתות פוליטית ושחיתות אישית מניעות את העלילה הטרגית במחזות אלה של שקספיר.
הסבר והדגם קביעה זו על פי הטרגדיה שלמדת.

מחזה מודרני (מן המאה ה-19 או מן המאה ה-20)

8. דיכוי הזולת או פגיעה בכבודו באים לידי ביטוי במחזות מודרניים רבים.
הסבר והדגם קביעה זו על פי מחזה מודרני שלמדת.
9. ברבים מן המחזות המודרניים מוצגת מציאות שבה המוסכמות והערכים מתערערים.
תאר מציאות כזאת במחזה מודרני שלמדת, והסבר כיצד היא משפיעה על חייה ועל גורלה של
דמות מרכזית במחזה.

פרק שלישי – רומאן ונובלה

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 10-14 (28 נקודות).

שים לב: על שאלות 10-11 תוכל לענות גם על פי אחד מן הרומאנים שבשאלה 14.

10. אילו גורמים (למשל הסביבה, העבר, התכונות של הדמויות) מעצבים את חייה ואת גורלה של דמות מרכזית ברומאן או בנובלה שלמדת (**כולל** "בדמי ימיה" ו"הזקן והים")? הסבר והדגם את דברך על פי עלילת היצירה.

11. הסבר איזו עמדה כלפי העולם וכלפי טבע האדם משקפים הרומאן או הנובלה שלמדת (**בלי** הנובלות: "בדמי ימיה" ו"הזקן והים") – עמדה פסימית (העולם והאדם נתפסים באופן שלילי), עמדה אופטימית (העולם והאדם נתפסים באופן חיובי), או שתי עמדות אלה יחד. בסס את דברך על היחסים בין הדמויות, על אירועים מרכזיים ביצירה ועל סיומה.

"בדמי ימיה" / שמואל יוסף עגנון

12. לקראת סיום הנובלה תרצה אומרת: אבי ואישי האירו לי פניהם, באהבתם ובחמלתם נדמו זה לזה. הסבר את המשמעות של דברים אלה. כיצד אביה של תרצה ובעלה משפיעים על תהליך ההתבגרות שלה? הסבר את דברך.

"הזקן והים" / ארנסט המינגווי

13. תאר את דמותו של מנולין (הנער) ואת מערכת היחסים שלו עם סנטיאגו (הזקן), והסבר את תפקידו של מנולין בבניית המשמעות של הנובלה.

שים לב: על שאלה 14 תוכל לענות רק על פי אחד מן הרומאנים ברשימה שלפניך.

14. סיפור פשוט, עיר קסומה, ספר הדקדוק הפנימי, מר מאני, מקדמות, שירה, חיי נישואים, התגנבות יחידים, זיכרון דברים, והיום איננו כלה, החטא ועונשו, מאדאם בובארי, אנה קארנינה, המשפט, האמן ומרגריטה, אל המגדלור, בית בודנברוק, מאה שנים של בדידות, הקול והזעם, אור באוגוסט, הדבר

הרומאן הוא סוגה ספרותית רחבת היקף המאופיינת בדמויות רבות, במצבים מגוונים ובעמדת מספר מורכבת.

בחר בשניים ממאפיינים אלה והסבר כיצד הם מסייעים לעצב את המורכבות ברומאן שלמדת.

פרק רביעי – שירה (שירת ימי הביניים, שירת ביאליק, שירת המאה ה-20)

פרק זה הוא חובה. ענה על שתיים מן השאלות 15-26:
על שאלה אחת משירת ימי הביניים או משירת ביאליק (שאלות 15-18)
ועל שאלה אחת משירת המאה ה-20 (שאלות 19-26) (לכל שאלה – 14 נקודות).

שירת ימי הביניים

15. לפניך שני שירים "הים ביני ובינך" ו"בכור אמי", ואחריהם שאלה.

קרא את השיר שלמדת, וענה על השאלה שאחרי השירים.

הים ביני ובינך / שמואל הנגיד

הים ביני ובינך / ולא אטה לחלותך
ולא ארוץ בלב חרד / ואשב על קבורתך?
אמת, אם אעשה כזאת / אהי בוגד באחותך!
אקה, אחי, אני יושב / עלי קברך לעמתך,
לך מכאוב בתוך לבי / כמכאובי במיתך.
ואם אתן לך שלום – / ולא אשמע תשובתך,
ולא תצא לפגשני / ביום בואי לאדמתך,
ולא תשחק בקרבתי / ולא אשחק בקרבתך,
ולא תראה תמונתי / ולא אראה תמונתך,
למען כי שאול ביתך / ובקבר מעונתך –
בכור אבי ובן אמי, / שלומים לך באחריתך,
ורוח אל תהי נחה / עלי רוחך וגשמתך!
אני הולך לארצי, כי / בארץ סגרו אותך.
ואנום עת ואיקץ עת – / ואת לעד בגומתך,
ועד בוא יום חליפתי / בלבי אש פרידתך!

(שים לב: שיר נוסף והשאלה בעמוד הבא.)

בְּכוֹר אָמִי / שמואל הנגיד

בְּכוֹר אָמִי, בְּכוֹר מֵוֶת חֲמָסָךְ / וּמִזֶּה עֵת נְסוֹת שְׁמֶשׁ יִיכָרְךָ,
וְלַעֲרֹב יְהִי בִינִי וּבִינְךָ / אֲבָנִים וַעֲפָר אֶרֶץ לְמָסָךְ,
וְלֹא הוֹעִיל לְךָ הוֹנֶךָ וְהוֹדֶךָ / בְּיוֹם אִידֶךָ, וְלֹא כִסֶּךָ וְכוֹסֶךָ.
נִשְׁקָתִיךָ – וְלֹא שֵׁת לְבָבְךָ, / וְאַתָּה שׁוֹכֵב כְּאִישׁ בְּרִיא בַּעֲרֶשְׁךָ,
וְצַעֲקָתִי – וְלֹא תָשִׁיב, לְמַעַן / לְשׁוֹנְךָ מְלִדְבָר סָר וְחָשֶׁךְ.
וְיִשְׁנֶנָּה שְׁנַת עוֹלָם אֲשֶׁר צוּר / עָלִי כָּל מַעֲשָׂיו הַפִּיל וְנָסָךְ,
וְהִשְׁקוּךָ בְּכֶלֶח כּוֹס תְּמוּתָה / וְכִמְעַט קֵט אָנִי שׁוֹתָה בְּכוֹסֶךָ!

השיר "הים ביני ובינך" והשיר "בכור אמי" הם שירי קינה.

הסבר והדגם קביעה זו על פי השיר שלמדת.

כיצד שניים מן האמצעים הרטוריים מדגישים את אוירת הקינה בשיר? הסבר והדגם את דבריך.

16. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

כְּאֲבִי רַב / שלמה אבן-גבירול

כְּאֲבִי רַב וּמִכְתִּי אֲנוּשָׁה / וְכֹחִי סָר וְעֲצָמוֹתַי תָּלוּשָׁה,
וְאֵין מִבְּרַח וְאֵין מְנוּס לְנַפְשִׁי, / וְאֵין מָקוֹם תְּהִי לִי בּוֹ נְפִישָׁה.
שְׁלֵשָׁה אֶסְפוּ עָלַי לְכִלּוֹת / שְׂאֵר גּוּפִי וְרוּחִי הָעֲנוּשָׁה:
גָּדֹל עֶזְוֹן וְרַב מִכְאוּב וּפְרוּד – / וּמִי יוּכַל עֲמֹד לִפְנֵי שְׁלֵשָׁה?
הֵימָּה אֲנִי וְאֵם תַּנִּין, אֱלֹהִי, / וְכִי בְּרוּל עֲצָמִי אוֹ נְחוּשָׁה? 5
אֲשֶׁר כָּל עֵת יִסְבּוּנִי תִלְאוֹת, / כְּאֵלּוּ הֵם מְסוּרִים לִי יְרֻשָׁה,
וְתִדְרֹשׁ לְעוֹנֵי רֶקַּק, כְּאֵלּוּ / לֵךְ אֵין עַל בְּנֵי אָדָם דְּרִישָׁה!
רְאֵה נָא בְּעֵמֶל עֲבָדְךָ וְעֲנֵוֹ / וְכִי נִפְשׁוּ כְּמוֹ דָּאָה יְקוּשָׁה –
וְאַהֲיָה לְךָ לְעוֹלָמִים לְעַבְדִּי / וְלֹא אֲשָׂאֵל עֲדֵי נֶצַח תְּפִישָׁה.

פֶּרֶשׁ את הבית החמישי בשיר, והסבר את תרומתו להבנת הכאב של המשורר.

האם שני הבתים המסיימים את השיר מבטאים דרך להתמודד עם כאב זה? נמק את דבריך.

שירת ביאליק

17. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

על השחיטה / חיים נחמן ביאליק

בית 1
שמים, בקשו רחמים עלי!
אם-יש בכם אל ולא בכם נתיב –
ואני לא מצאתיו –
התפללו אתם עלי!
אני – לבי מת ואין עוד תפלה בשפתי,
וכבר אולת יד אף-אין תקנה עוד –
עד-מתי, עד-אנה, עד-מתי?

בית 2
התלן! הא צוואר – קום שחט!
ערפני ככלב, לך זרע עם-קרדם,
וכל-הארץ לי גרדם –
ואנחנו – אנחנו המעט!
דמי מתר – הך קדקד, ויונק דם רצח,
דם יונק ושב על-פתנתך –
ולא ימח לגצח, לגצח.

בית 3
ואם יש-צדק – יופע מיד!
אך אם-אחרי השמדי מתחת רקיע
הצדק יופיע –
ימגר-נא כסאו לעד!
וברשע עולמים שמים ימקו;
אף-אתם לכו, ודים, בתמסכם זה
ובדמכם חיו והנקו.

בית 4
וארור האומר: נקם!
נקמה כזאת, נקמת דם ילד קטן
עוד לא-ברא השטן –
ויקב הדם את-התהום!
יקב הדם עד תהמות מחשכים,
ואכל בחשך וחתר שם
כל-מוסדות הארץ הנמקים.

הסבר והדגם את היחס של המשורר כלפי הצדק (בית שלישי) וכלפי הנקמה (בית רביעי).

בתשובתך ציין את האירוע ההיסטורי שבעקבותיו נכתב השיר.

18. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

אם יש את נפשך לדעת / חיים נחמן ביאליק

- בית 1
אם-יש את-נפשך לדעת את-המען
ממנו שאבו אחיה המומתים
בימי הרעה עו כזה, תעצומות נפש,
צאת שמחים לקראת מות, לפשט את-הצנאר
אל-כל-מאכלת מרוטה, אל-כל-קרדם נטוי,
לעלות על-המוקד, לקפץ אל-המדורה,
וב"אחד" למות מות קדושים -
- בית 2
אם-יש את-נפשך לדעת את-המען
ממנו שאבו אחיה המדכאים
בין מצרי שאול ומצוקות שחת, בין עקרבאים -
תנחומות אל, בשחון, עצמה, ארץ רוח
וכח ברזל לשאת יד כל-עמל, שקם
הנטוי לסבל חיי סחי ומאס, לסבל
כלי קץ, כלי גבול, כלי אחרית -
- בית 3
אם-תאבה לראות את-החיק אליו נשפכו
כל-דמעות עמך, לבו, נפשו ומררתו -
מקום כמים נתכו, פרצו שאגותיו,
שאגות המרגמות בטן שאול תחתיות,
אנחות שמפחדן סמר גם-השטן,
נהי מפוצץ צור, אף לא קשי לב האויב
העו מצור, הקשה מן-השטן -
- בית 4
אם-יש את-נפשך לדעת את-המען
אל-ראשו מלטו אבותיה משאת נפשם,
תורתם, קדשי קדשיהם - ויצילום;
אם-תאבה דעת את-המחבא בו נשמרה -
ובעצם טהרה - רוח עמך הכבירה,
שגם בשבעה חיי חרפה, רק וכלמה
שיבתה לא-הובישה חמדת נעוריה -
- בית 5
אם-תאבה דעת את-האם הרחמניה,
האם הזקנה, האהבת, הנאמנה,
שברחמים רבים אספה דמעות בנה האבד,
ובחמלה גדולה כוננה כל-אשוריו,
ומדי שובו נכלם, עיף ונגע
אל-תחת צל קורתה תמח את-דמעותו,
תכסהו בצל כנפיה, תישנהו על-ברכיה -
- בית 6
הוי, אח נענה! אם לא-תדע לך כל-אלה -
אל - בית המדרש שור, הישן והנושן,
כלילי טבת הארכים, השוממים,
בימי התמח הבצרים, הלחטים,
כחם היום, בשחר או בנשף לילה,
ואם-עוד הותר אל לפליטה שריד מצער -
אז אולי גם-כיום תראינה בו עיניה
בשפעת צללי קירותיו, בערפיל,
באחת וזיוותיו או על-נד-תגורו
שבלים בודדות, כצל ממה-שאבד,
יהודים קדרים, פנים צמקים ומצוררים,
יהודים בני הגלות, משכי כבד עזה,
המנשים את-עמלם בדרך של-גמרא בלה,
משפיעים רשם במדרש שיחות מני קדם
ומשיחים את-דאגתם בזממורי תהלים -
(אזה! מה-נקלה ועלובה זה המראה
בעיני יר לא-יבין!) אז נגדה לבך,
כי רגלה על-מספן בית חיינו תדרה,
ועינה תראה אוצר נשמתנו.
- בית 7
ואם לא-לקח אל ממה כל-רוח קדשו
יותר עוד מתנחומותיו בלבבך,
ושביב תוחלת אמת לימים טובים מאלה
גייה עוד לפעמים מפלשי מחשכיו -
אז דע לך ולשמע, הנה, אחי הנענה!
כי רק זיק מצל הוא, רק ניצוץ פליטה קטן,
אשר בנס התמלט מן-האש הגדולה
האירו אבותיה על-מזבחם תמיד.
ומי יודע אם לא-נחלי דמעותיהם
העבירנו וביאנו עד-ההלם
ובתפלתם מאת אדני שאלנו;
ובמותם צו לנו את-החיים -
החיים עד-העולם!

פרש את השאלה החוזרת "אם יש את נפשך לדעת".

הסבר את התשובה הניתנת עליה בבית השישי ובבית השביעי בשיר. /המשך בעמוד 11/

שירת המאה ה־20

שירי לאה גולדברג

19. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

חלק א מתוך: מבית אמי / לאה גולדברג

מתה אמה של אמי
באביב ימיה. ובתה
לא זכרה את פניה. דיוקנה הקרוט
על לבו של סבי
נמחה מעולם הדמיון
אחרי מותו.

רק הראי שלה נשתייר בבית.
העמיק מרב שנים במשפצת הכסף.
ואני, נכדתה החננה, שאיני דומה לה,
מביטה היום אל תוכו כאל תוף
אגם הסומן אוצרותיו
מתחת למים.

עמק מאד, מאחורי פני,
אני רואה אשה צעירה
נרדת לתנים מתיכת.
ופאה נכרית לראשה.
היא עונדת
עגיל מאריך אל תנוף אונה. משחילתהו
בנקב זעיר בכשר הענ
של האון.

עמק מאד, מאחורי פני, קורנת
זהובית בהירה של עיניה.
והראי ממשיך את מסרת
המשפחה:
שהיא היתה יפה מאד.

תאר את ההיעדר שבבית הראשון בשיר, והסבר כיצד מעוצב בבתים האחרים בשיר הניסיון של

הדוברת "לפצות" על היעדר זה. /המשך בעמוד 12/

20. קרא את הסונט שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

סונט ט מתוך: **אהבתה של תרזה די מון** / לאה גולדברג

מחלונִי וגם מחלונֶךָ
אותו הנן נשקף, אותו הננף,
יִוֵּם תָּמִים מֵתָר לִי לְאַהֵב
אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר לְטֶפֶה עֵינֶךָ.

מול חלונֶךָ וגם מול חלונִי
בְּלִילָה שֶׁר אוֹתוֹ זְמִיר עֲצָמוֹ,
וְעַת יִרְטִיט לְבָבְךָ בְּחִלּוֹמוֹ
אֲעוֹר וְאֶזְזֵן לוֹ גַּם אֲנִי.

הָאֶרֶן הַזֶּקֶן, שָׁבוּ כָּל מַחֲט
אֶת מִבְטָךְ נוֹשָׁאת כְּטֹל טְהוֹר,
עַם בֶּקֶר יִקְדָּמֶנִי בְּבִרְכָּה –

דְּבָרִים רַבִּים מְאֹד אֶהְבְּנוּ יַחַד,
אֵךְ לֹא זָרַח בְּאַשְׁמֹכָה הָאוֹר
עַת בְּדִידוּתִי נִנְעָה בְּבְדִידוּתֶךָ.

כיצד שלוש שורות הסיום של הסונט מאירות את טיב היחסים בין הדוברת לאהובה?

הסבר והדגם את דבריך על פי השיר כולו.

21. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

חֲמִסִּין שֶׁל נִיסָן / לאה גולדברג

בית 1
אָבֵן אָדַע, זֶה יוֹם לֹא תְמוּרָה
וְלֹא נִפֵּל דָּבָר וְלֹא אָרַע
וְלֹא יִבְדִּיל בֵּינוּ לְבֵין יָמִים
צִיּוֹן נְאוֹת אֲשֶׁר מְטוֹב עַד רַע.

בית 2
וְרַק לְשֹׁמֵשׁ רֵיחַ שֶׁל יִסְמִין.
וְרַק לְאָבֵן קוֹל שֶׁל לֵב פּוֹעֵם,
וְרַק לְעָרֵב צָבַע שֶׁל תַּפּוּז,
וְרַק לַחֹל שְׁפָתִים מְנַשְׁקוֹת.

בית 3
אֵיךְ אֲזַכְּרֶנּוּ, אֶלְמוּזִי, סְתָמִי,
אֵיכָה אֲשֹׁמֵר חֶסֶדּוֹ הַפֶּתְאוּמִי,
אֵיךְ אֶאֱמִין שְׁיוֹם אֶחָד הָיָה
כָּל נִיד וְרֵיחַ עֵצִים מַעֲצָמִי?

בית 4
כִּי כָל אֵילָן הָיָה מִפְּרֶשׁ רוּטֵט,
וְלִדְמָמָה עֵינִים שֶׁל יִלְדָה,
וְלִדְמָעוֹת נִחוּחַת הַלְבָּלוּב,
וְשֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם אֶתְבָּתִּי.

לפניך שורה 2 בבית השלישי:

"אֵיכָה אֲשֹׁמֵר חֶסֶדּוֹ הַפֶּתְאוּמִי".

הסבר והדגם מהו החסד שהמשוררת רוצה לשמור, והצג שתי דרכי עיצוב שבאמצעותן

חסד זה מובע.

22. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

האִמָּנָם עוֹד יָבוֹאוּ יָמִים בְּסִלְיָהּ וּבְחֶסֶד / לאה גולדברג

האִמָּנָם עוֹד יָבוֹאוּ יָמִים בְּסִלְיָהּ וּבְחֶסֶד,
וְתִלְכִי בַשָּׂדֶה, וְתִלְכִי בּוֹ כְּהֶלֶךְ הַתָּמָר,
וּמִחֲשׂוֹף כַּף-רִגְלֶךָ יִלְטֶף בְּעֲלֵי הָאֶסְפָּסָת,
אוֹ שֶׁל־פִּי-שֶׁבִלִים יִדְקְרוּךְ וְתִמְתַּק דְּקִירָתָם.

אוֹ מָטָר יִשְׁיֶנֶךָ בַּעֲדַת טְפוֹתָיו הַדּוֹפְקָת
עַל כְּתֻפֶּיךָ, חֲנוּף, צִנְאָרֶךָ, וְרֹאשְׁךָ רֵעֵנָה.
וְתִלְכִי בַשָּׂדֶה הָרֹטֵב וְיִרְחֵב בְּךָ הַשֶּׁקֶט
כְּאוֹר בְּשׁוּלֵי הָעֵנָנִים.

וְנִשְׁמַתְּ אֶת רִיחוֹ שֶׁל הַתָּלָם נוֹשֵׁם וְרוֹגֵעַ,
וְרֹאיתְּ אֶת הַשֶּׁמֶשׁ בְּרֹאֵי-הַשְּׁלֹלִית הַזֹּהָב,
וּפְשׁוּטִים הַדְּבָרִים וְחַיִּים, וּמִתָּר בָּם לְנֹעֵץ,
וּמִתָּר, וּמִתָּר לְאַהֲבָה.

אַתְּ תִלְכִי בַשָּׂדֶה. לְבִדְךָ, לֹא נִצְרָכָת בְּלַחֲט
הַשְּׂרָפוֹת, בְּדֶרֶכִים שְׁסֻמְרוּ מֵאִימָה וּמִדָּם.
וּבִישֶׁר-לֵבָב שׁוֹב תִּהְיִי עֲנוּהָ וְנִכְנָעָת
כְּאַחַד הַדְּשָׁאִים, כְּאַחַד הָאֲדָמָה.

מהי החוויה שהמשוררת מתגעגעת אליה, וכיצד חוויה זו מעוצבת בשיר?
הסבר והדגם את דבריך.

שירי נתן זך

23. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

אני שומע משהו נופל / נתן זך

אני שומע משהו נופל, אמר הרוח.
שום דבר, זה רק הרוח, הרגיעה האם.

גם אתה אשם וגם הוא אשם, פסק השופט לנאשם.
אדם הוא רק אדם,
הסביר הרופא לבני המשפחה הנדהמים.

אכל מדוע, מדוע, שאל את עצמו הנער,
לא מאמין למראה עיניו.

מי שאינו גר בעמק גר בהר,
קבע המורה לידיעת הארץ
ללא קשי נפר.

אכל רק הרוח ששמט את התפוח הוא זכר
מה שהעלימה מבנה האם:

שלעולם, לעולם, לעולם לא יהיה לו מנחם.

מהי הביקורת הנרמזת בשיר, וכיצד היא מעוצבת? הסבר והדגם את דבריך.

24. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

שימו לב לסגל הרועד / נתן זך

שימו לב לסגל הרועד,
מששו את הרוח, היטב
געו בעץ. הוא ירק ובצמרת
מוריק עוד יותר והגזע
מאכל מעט אך עודו אוכל בכל פה
את לשד האדמה שאיננה
נראית כאן לעין בעיר.
שימו לב, מששו, געו היטב. כפלים
לשאף את האור, להאיר
כל ענן. הוא עובר. והלילה
לא יאחר.

הסבר כיצד המשורר ממליץ לנמעניו להתמודד עם הידיעה ש"הלילה לא יאחר".
באילו אמצעים רטוריים הוא מעצב את המלצתו? הדגם את דבריך.

25. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

צפור שניה / נתן זך

ראיתי צפור רבת יפי.
הצפור ראתה אותי.
צפור רבת יפי כזאת לא אראה עוד
עד יום מותי.

עבר אותי אז רטט של שמש.
אמרתי מלים של שלום.
מלים שאמרתי אמש
לא אמר עוד היום.

הסבר את תפיסת הזמן של המשורר בשיר.
כיצד דרכי העיצוב בשיר ממחישות את תפיסת הזמן הזאת? הדגם את דבריך.

26. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

נגד פרדה / נתן זך

החֵטְט שלי הוא נגד פרדה.
לכן, כך אֶמַר, לא יסע עוד, אינו
רוצה להפְרֵד מִבְּתוֹ הַיְחִידָה. הוא בִּהְחֵלֵט
נגד פרדה.

פעם נפְרַד מֵאִשְׁתּוֹ וְאוֹתָהּ
שוב לא רָאָה (אאוּשׁוּיִץ). נפְרַד
מִשְׁלֹש אַחִיוֹתָיו וְאֶף אוֹתָן
לא רָאָה (בּוֹכְנֹאֵלֶד). פעם
נפְרַד מֵאִמּוֹ (אֲבִיו מֵת בְּשִׁיכָה
טוֹכָה). עֲכָשׁוּ הוּא
נגד פרדה.

בְּבֶרְלִין הוּא הָיָה
מוֹדְעוֹ וַיִּדְּיוֹ שֶׁל אָבִי. הֵם בָּלוּ בְּנְעִימִים
בְּבֶרְלִין הָיָא. אוֹתָהּ תְּקוּפָה
חִלְפָה, אֲרוּרָה. מַעֲתָה
לְעוֹלָם לֹא יִסַּע. הוּא
בִּהְחֵלֵט
(אֲבִי מֵת בִּינְתִים)
נגד פרדה.

על פי השיר, מהו מצבו הרגשי של החייט? הדגם את דבריך.
הסבר את התפקיד של הסוגריים בשיר ושל החזרות בו בבניית מצב רגשי זה.

פרק חמישי — שיר שלא נלמד

פרק זה הוא חובת. ענה על שאלה 27 (16 נקודות).

27. לפניך השיר "המנון ילדי העובדים הזרים" מאת רוני סומק*.

קרא אותו, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

המנון ילדי העובדים הזרים / רוני סומק

אֲנַחְנוּ יְלָדִים עִם שָׁעַר צֶמֶר פִּלְדָּה,
הָרִי גָעַשׁ בְּשִׁמּוֹרֵת הָעֵינַן
וְלִשׁוֹן הַנְּזוּהָרֵת מְלַגְלָגֵל סְלָעִים קָשִׁים
מִהַשְׁפָּה שֶׁל הַתּוֹרָה.
5 אֲנַחְנוּ, שְׂגָדְלָנוּ בֵּין כְּתָמֵי הַמֶּלֶט שֶׁעַל חִלְצַת אָבָא
לְבֵין סְמִרְטוּטֵי סְפוּנָה שֶׁל אִמָּא, שְׁנִקְתָּה לָכֶם
אֶת חֲדָרֵי הַבַּיִת וְלָנוּ אֶת
חֲדָרֵי הַלֵּב,
לֹא נִשְׁכַּח אָף פֶּעַם אֵיךְ בִּישִׁיר שֶׁל בִּיאָלִיק, שֶׁלְמַדְתֶּם
10 אוֹתָנוּ בָּגֵן, בְּכֶה פָּרַח שֶׁנֶּעֱקַר מִהֶגְנָה,
וְאֵיךְ צִיֵּרְנוּ לְכַבּוֹדוֹ מִמַּחְטוֹת
שֶׁמָּחוּ מִגְבְּעוּלוֹ אֶת טֵל הַבֶּקֶר.
אֲזַי לֹא יָדַעְנוּ שְׂאֵלָה יִהְיוּ
הַמַּמְחָטוֹת שֶׁלָּנוּ.

* רוני סומק — משורר וסופר, זוכה פרס ראש הממשלה ופרס יהודה עמיחי לשירה. מספריו: אספלט, ברדלס, אלגיר.

א. על פי שורות 1-8, הסבר כיצד ילדי העובדים הזרים מאפיינים את עצמם ואת עולמם.
(10 נקודות)

ב. בשיר של רוני סומק מוזכר שיר ילדים מאת ביאליק (מתוך: שירים ופזמונים לילדים, חיים נחמן ביאליק).
קרא את השיר, וענה על השאלה שאחריו.

עציץ פרחים

בית 1 מן החלון	בית 2 כל חבריו —
פרח עציץ	שם בגן,
כל-היום	הוא לבדו
הגנה יציץ.	עומד כאן.

למפגש של ילדי העובדים הזרים עם השיר של ביאליק יש משמעות סמלית. הסבר אותה.
(6 נקודות)

בהצלחה!